

היום נלמד בעזרת ה':

שבועות דף מא

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה - 'מנה לי בידך', 'אין לך בידי', פטור: אם הנתבע כופר בכל, הוא פטור משבועה.

אמר רב נחמן ומשביעין אותו 'שבועת היסט': רבנן הטילו על הנתבע להשבע שדבריו אמת. (היסת = מלשון לשים ולהניח). והטעם, כי 'חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו' ומסתבר שיש אמת בטענת התובע.

קושיא: אדרבה חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו: ואם כן מסתבר שהנתבע דובר אמת. תירוץ: **אשתמוטי וכו':** הנתבע לא מתכוין לא לשלם. אלא הוא רוצה להרויח זמן עד שיהיה לו כסף והוא ישלם. ולכן אין כאן העזת פנים.

הגמרא מביאה ראייה שלווה הכופר בהלוואה, הוא רק משתמט זמנית מלשלם אך לא כופר בעצם החוב -

תדע, דאמר רב אידי בר אבין וכו': לווה הכופר בהלוואה ולא נשבע על כך, ובאו עדים והעידו שהוא כן לווה את הכסף, הוא כשר לעדות אחרת. והיינו שהוא לא נחשב 'גזלן' הפסול לעדות, כי באמת הוא רק התכוון להשתמט באופן זמני מלשלם עד שישגיג את הכסף. אבל הכופר בפקדון ולא נשבע, ובאו עדים והעידו שבשעה שכפר הפקדון היה בביתו, הוא פסול לעדות. כי כאן אין לו סיבה לא להחזיר את הפקדון, אלא שהוא אכן רצה לגנוב אותו.

רב חביבא מתני אסיפא: רב חביבא אמר את דברי רב נחמן על הסיפא של המשנה. המלווה טוען 'מנה לי בידך' והלווה אומר לו 'הן'. למחר אומר לו המלווה 'תנהו לי', והלווה אומר 'נתתיו לך', הלווה פטור מלשלם. ואמר על כך רב נחמן שמשביעים את הלווה שבועת היסט שאכן שילם לו את הכסף.

מאן דמתני ארישא וכו': מי ששונה את דברי רב נחמן על הרישא, כל שכן שהוא יאמר אותם על הסיפא. כי בסיפא יש חידוש גדול יותר. אבל מי ששונה אותם על הסיפא, לא יאמר אותם על הרישא. כי דוקא בסיפא אמר רב נחמן שמשיבועים אותו, משום שיש 'דררא דממונא' = בסיס לתביעה, כי בהתחלה הלווה הודה שחייב ואחר כך הוא טוען שהוא שילם. אבל ברישא שלא הודה כלל, אין בסיס לתביעה ולכן לא מחייבים אותו שבועה.

*

שאלה: מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן? מה ההבדל בין שבועת מודה במקצת שהתורה מחייבת, לשבועת היסת שרבנן מחייבים?

תשובה: איכא ביניהו מיפך שבועה: אם הנתבע רוצה להפוך את השבועה, דהיינו הוא אומר למלווה תישבע אתה ותיקח את הכסף. בשבועה דאורייתא לא עושים זאת (ואם הוא מסרב לשלם בית דין גובים מנכסיו), ובשבועה דרבנן כן עושים זאת.

קושיא: ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן שבועה, מאי איכא בין דאורייתא לרבנן? תשובה: איכא ביניהו מיחת לנכסיה: אם הנתבע לא רוצה להשבע ולא לשלם. בשבועה דאורייתא בית דין יורדים לנכסיו וגובים את הכסף בעל כרחו, ובשבועה דרבנן לא.

קושיא: ולרבי יוסי: הסובר שגם בשבועה דרבנן אם הנתבע מסרב להשבע ולשלם, בית דין יורדים לנכסיו. כדלהלן.

דתנן מציאת חש"ו: במשנה בגיטין כתוב - חרש שוטה וקטן, אף שאין להם דעת לזכות במציאה, יש איסור לקחת להם את המציאה. לדעת ת"ק זהו גזל מפני דרכי שלום. ולדעת רבי יוסי תיקנו חכמים שיש בזה גזל גמור. ואמר על כך רב חסדא (בגמרא שם) שאפילו לרבי יוסי זהו גזל רק מדרבנן ולא מדאורייתא. והנפק"מ היא שלדעת ר' יוסי אפשר להוציא את המציאה (ממי שלקחה מהחש"ו) ע"י בית דין. אבל לדעת ת"ק בית דין לא יוציאו ממי שלקחה מהם, לפי שזהו גזל רק מפני דרכי שלום.

והוא הדין לכאן. הנתבע מסרב להשבע שבועה דרבנן ומסרב לשלם לתובע, הרי זה גזל מדרבנן. ולדעת רבי יוסי ניתן להוציא אותו בדיינים. ואם כן לדעת רבי יוסי הדבר הזה לא יכול להיות ההבדל בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן. ואם כן מה ההבדל ביניהם?

תשובה: **איכא בינייהו שכנגדו חשוד על השבועה**: אם הנתבע שמחוייב להשבע חשוד להשבע שבועת שקר. בשבועה דאורייתא, תקנו רבנן שהופכים את השבועה ומעבירים אותה לתובע והוא נשבע ונוטל. אבל בשבועה דרבנן, מכיון שהשבועה עצמה היא תקנה דרבנן, לא עושים 'תקנה לתקנה' ולא הופכים את השבועה לתובע. אלא הנתבע פטור מלשלם.

שאלה: **ולרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי**: במשנה של חש"ו הנ"ל, וסוברים שהמסרב להשבע בשבועה דרבנן, בית דין לא יורדים לנכסיו לגבות את הכסף. אם כן מה בית דין עושים כדי לגרום לו לשלם? תשובה: **משמתין ליה**: מנדים אותו עד שישלם.

אמר ליה רבינא לרב אשי: הרי זה כאילו הוא מחזיק בביציו עד שהוא יתן לו את הגלימה שהוא לובש. כלומר זו כפייה גמורה הנחשבת כירידה לנכסיו של הנתבע. וזה לא יתכן, כי כאמור בית דין לא יורדים לנכסיו בשבועה דרבנן.

רב אשי מקשה: **אלא מאי עבדינן ליה? רבינא עונה**: **אמר ליה**: מנדים אותו עד שלושים יום שאז מגיע לו מלקות, (כי רב היה מלקה את מי שנידו אותו והוא נשאר בנדויו שלושים יום). ואז מלקים אותו ומתירים לו את הנידוי.

*

אמר רב פפא: המוציא שטר חוב על חבירו (שחבירו לווה ממנו כסף והוא חייב לו), והנתבע טוען לתובע 'השטר פרוע'. אומרים לנתבע אין לך כח לטעון שהשטר פרוע ועליך לשלם לו את הכסף. אמנם אם הנתבע טוען שהמלווה ישבע שלא פרעתי לו, אנו מחייבים את התובע להשבע.

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי: מה ההבדל בין המקרה הזה למקרה של 'פוגם את שטרו' - מלווה המוציא שטר חוב על הלווה אך טוען שהמלווה פרע חלק מהכסף. והלווה טוען שהוא פרע את הכל. המלווה בטענתו פגם וקלקל את השטר שלו, כי יתכן שקיבל יותר כסף ממה שהוא טוען, וחייב להשבע על שאר הכסף.

(מקור הדין - בגרושה התובעת כתובתה מבעלה, וטוענת שהוא פרע לה חלק מהכסף. היא פוגמת את כתובתה, ועליה להשבע על שאר הכסף שהיא תובעת).

הקושיא - אם רב פפא אמר שכשהנתבע טוען 'פרוע' מחייבים את התובע להשבע, למרות שהוא לא פגם את השטר, אם כן מה ההבדל בין מקרה זה ל'פוגם שטרו' שחייב להשבע?

אמר ליה: בתבוע שפוגם שטרו, אפילו אם הנתבע לא טוען לתבוע שישבע, אנחנו מחייבים את התובע להשבע. מה שאין כן כאן אנו אומרים לנתבע לשלם, ורק אם הוא טוען מעצמו לתבוע שישבע, אנחנו מחייבים את התובע להשבע. ואם התובע הוא תלמיד חכם אנחנו לא משביעים אותו.

רב יימר מקשה לרב אשי: צורבא מרבנן משלח גלימא דאינשי? האם תלמיד חכם יכול להפשיט את הגלימות מהאנשים ולקחת? כלומר גם לתלמיד חכם אסור לקחת ממון שלא כדין ואם כן מדוע לא משביעים אותו?

תירוץ: אלא לא מזדקקין ליה לדיניה: במקרה שהתובע הוא תלמיד חכם והוא טוען שהלווה שילם חלק מהכסף ואם כן השטר פגום, אנחנו לא מתעסקים בדינו. כי אנחנו לא יכולים לגבות את הכסף מהלווה, משום שהלווה טוען שהתלמיד חכם ישבע לו. ואנחנו לא משביעים אותו, כי זה נראה כאילו אנחנו חושדים בתלמיד חכם שהוא משקר.

*

למדנו במשנה - מנה לי בידך כו':

[הגמ' עוסקת בקטע של המשנה - **מנה לי בידך, אמר לו הן, למחר אמר לו תנה לי, נתתיו לך, פטור:** התובע טוען לו בפני עדים 'אתה חייב לי מנה', והנתבע מודה לו, למחרת אומר לו התובע 'תן לי את המנה הזה', והנתבע אומר 'כבר נתתי לך לאחר שהודיתי', הרי הוא פטור מלשלם ומלהישבע, כיון שכעת הוא כופר הכל.

אין לך בידי, חייב: אבל אם הנתבע אומר לו 'לא היו דברים מעולם', חייב לשלם ואינו נאמן להישבע, כיון שכבר הוחזק 'כפרן', שהרי אתמול הודה וכעת כופר הכל.

מנה לי בידך, אמר לו הן, אל תתנה לי אלא בעדים, למחר אמר לו תנה לי, נתתיו לך, חייב, מפני שצריך ליתנו בעדים: התובע טוען לו בפני עדים 'אתה חייב לי מנה', והנתבע מודה לו, ואומר לו התובע 'תחזיר לו אותו רק בפני עדים', למחרת אומר לו התובע 'תן לי את המנה הזה', והנתבע אומר 'כבר נתתי לך לאחר שהודיתי', חייב לשלם, כיון שהיה עליו לפרוע לו רק בפני עדים].

אמר רב יהודה אמר רב אסי: המלווה לחבירו בפני עדים, צריך הלווה לפרוע לו את החוב בפני עדים, ואם אין לו עדים שפרע אינו נאמן לומר פרעתי.

כי אמריתה קמיה דשמואל: אמר רב יהודה, כשאמרתי את דברי רב אסי לפני

שמואל, אמר לי שמואל - הלווה יכול לומר למלווה 'פרעתי לך בפני פלוני ופלוני והם הלכו למדינת הים', ולא צריך שהעדים יהיו כאן לפנינו.

קושיא על רב אסי: תנן: למדנו במשנתנו - אדם שתבע את חבירו בפני עדים ואמר לו 'מנה לי בידך!' וחבירו אומר לו 'הן!' למחר אמר לו המלווה 'תנהו לי!' וענה לו הלווה 'כבר נתתיו לך!' פטור. ע"כ משנתנו. והרי כיון שהוא תבע אותו בפני עדים והלווה מודה לו בפניהם שהוא חייב לו, הרי זה כאילו הלווה לו בפני עדים, ובכל זאת המשנה אומרת שפטור, וא"כ קשה על רב אסי!

תירוץ: אמר לך רב אסי: אני דיברתי במקרה שהוא הלווה לו בפני עדים, שבזה הוא הראה שהוא לא מאמין לו, ולכן עליו לפרוע לו רק בפני עדים, אבל משנתנו עוסקת במקרה שהוא הלווה לו שלא בפני עדים, וא"כ הוא האמין לו שיחזיר לו את ההלוואה גם שלא בפני עדים, ולכן הלווה נאמן לומר פרעתי.

רב יוסף מתני הכי: רב יוסף שנה את מחלוקתם של רב אסי ושמואל כך: אמר רב יהודה אמר רב אסי, המלווה לחבירו בפני עדים, הלווה לא צריך לפרוע לו את החוב בפני עדים, ואם אמר לו המלווה 'אל תפרע לי אלא בפני עדים', צריך לפרוע לו בפני עדים.

כי אמריה קמיה דשמואל: אמר רב יהודה, כשאמרתי את דברי רב אסי לפני שמואל, אמר לי שמואל - גם אם המלווה אמר לו לפרוע רק בפני עדים, יכול הלווה יכול לומר למלווה 'פרעתי לך בפני פלוני ופלוני והם הלכו למדינת הים'.

קושיא על שמואל: תנן: למדנו במשנתנו - אדם שתבע את חבירו בפני עדים ואמר לו 'מנה לי בידך!' וחבירו אומר לו 'הן!' ואמר לו המלווה 'אל תפרע לי אלא בפני עדים', למחרת אמר לו המלווה 'תנהו לי!' וענה לו הלווה 'כבר נתתיו לך!' חייב, לפי שהוא צריך לפרוע לו רק בפני עדים. ע"כ משנתנו. ומכאן קשה על שמואל, שהרי לדעת שמואל גם במקרה כזה הוא יכול לומר למלווה 'פרעתי לך בפני פלוני ופלוני והם הלכו למדינת הים'.

תירוץ: אמר לך שמואל: דבר זה תלוי במחלוקת תנאים, וכפי שלמדנו בבבלי - המלווה לחבירו ואומר לו 'תראה שאני מלווה לך בפני עדים, וגם אתה תפרע לי רק בפני עדים', לדעת תנא קמא או יחזיר לו את ההלוואה או שיביא ראיה שפרע לו, ולדעת רבי יהודה בן בתירא יכול הלווה לומר לו 'פרעתי לך בפני פלוני ופלוני והם הלכו למדינת הים'. וא"כ שמואל סובר כרבי יהודה בן בתירא.

דחיית התירוץ: פריך רב אחא: מנין לנו שהברייתא עוסקת שהוא אמר לו זאת בשעת ההלוואה? יתכן שמדובר שהוא אמר לו זאת בשעת התביעה! דהיינו כשהמלווה תבע אותו בבי"ד והלווה טען שפרע, אמר לו המלווה 'זהרי הלוויתי לך בפני עדים, וא"כ היה לך לפרוע לי בפני עדים', וכיון שהוא לא אמר לו בשעת ההלוואה לפרוע לו בפני עדים לכן רבי יהודה בן בתירא פוטר, אבל אם הוא אמר לו בשעת ההלוואה לדעת כולם חייב כיון שהיה לו לפרוע בפני עדים.

אמר רב פפי וכו': הגמ' מביאה שתי שיטות מה ההלכה בעניין זה.

*

ההוא דא"ל לחבריה: מעשה במלווה שאמר ללווה, 'כשאתה פורע לי את החוב, תפרע לי בפני ראובן ושמעון', הלך הלווה ופרע לו בפני שני עדים אחרים, והם מעידים שהוא אכן פרע לו, והמלווה טוען שהם עדי שקר.

אמר אביי: המלווה אמר לו לפרוע בפני שני עדים, ואכן זה מה שהוא עשה, וא"כ הם נאמנים.

אמר ליה רבא: הם לא נאמנים, כיון שלכך הוא אמר לו שיפרע לו דווקא בפני ראובן ושמעון, כדי שהוא לא ידחה אותו לעדים אחרים.

ההוא דאמר ליה לחבריה: מעשה במלווה שאמר ללווה 'כשאתה פורע לי תפרע לי בפני שני עדים שלמדו הלכות', הלך הלווה ופרע למלווה בינו לבין עצמו ללא עדים, ואח"כ נאבדו המעות למלווה באונס.

אתא לקמיה דרב נחמן: הלך המלווה לרב נחמן ואמר לו - אכן קיבלתי ממנו את המעות, אבל אמרתי לעצמי שאני מקבלם אצלי בתורת פיקדון עד שיזדמנו לנו שני עדים שלמדו הלכות, ואז המלווה יקיים את התנאי, אבל כעת שהוא החזיר לי ביני לבינו אני רק שומר חנם עליהם, ולא קיבלתי אותם בתורת פירעון החוב.

א"ל כיון דקא מודית: אמר לו רב נחמן - כיון שאתה מודה שקיבלת ממנו את המעות, והלווה מסר לך אותם בתורת פירעון ולא בתורת פיקדון, הרי זה פירעון, ומה שהתכוונת הרי זה 'דברים שבלב', והדין הוא שדברים שבלב אינם דברים. ואם אתה רוצה שהלווה יקיים את התנאי, לך ותביא את המעות, והלווה יתן לך אותם כעת, שהרי אני ורב ששת נמצאים כאן ולמדנו הלכות וספרא וספרי ואת כל התלמוד, ואנו נהיה העדים שלמדו הלכות.

ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דאזיפתך: מעשה באדם שאמר לחבירו 'תחזיר לי את מאה הזוזים שהלוויתי לך', ענה לו חבירו 'לא היו דברים מעולם!' הלך המלווה והביא עדים שהוא לווה ממנו וכבר פרע (= כלומר העדים מעידים שבאמת הוא כן לווה ממנו את אותה הלוואה שהוא תובע ממנו כעת, אבל אותם עדים מעידים גם שלאחר זמן הוא פרע אותה).

אמר אביי: מה נעשה? והרי אותם עדים שמעידים שהוא כן לווה ממנו, הם גם מעידים שהוא כבר פרע.

רבא אמר: כל האומר 'לא לוויית' הרי זה כאילו הוא אומר 'לא פרעתי', שכיון שהוא טוען שלא לווה ממנו הרי שבזדאי לא פרע לו, והרי יש עדים שהוא כן לווה ממנו, וא"כ העדים נאמנים על ההלוואה ולא על הפירעון, כיון ש'הודאת בעל דין נחשבת כמאה עדים', והוא הרי הודה שלא פרע.

ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך: מעשה באדם שאמר לחבירו 'תחזיר לי את מאה הזוזים שאני נושה בך', ענה לו חבירו 'וכי לא פרעתי לך בפני פלוני ופלוני?!' באו אותם פלוני ופלוני והעידו שלא היו דברים מעולם (= שמעולם הוא לא פרע בפניהם), והלווה טוען 'אני פרעתי לך בכל מקרה, או בפניהם או שלא בפניהם'.

סבר רב ששת לומר, שהלווה הוחזק כפרן ואינו נאמן אפילו בשבועה לומר 'פרעתי לך שלא בפניהם', שהרי הוא אמר 'פרעתי לך בפניהם' והתברר שהוא שקרן.

אמר ליה רבא: כל דבר שלא מוטל על האדם לזכרו אינו נותן עליו את דעתו, כגון במקרה הזה שכיון שלא התנה עמו המלווה בשעת ההלוואה לפרוע לו בעדים, הרי הוא היה יכול לפרוע לו גם שלא בעדים, וכיון שהוא לא היה חייב לפרוע לו בעדים הרי שאינו זוכר האם היה הפירעון בעדים או לא, שהרי אינו חייב לשים את ליבו על כך, ולכן יתכן שטעה וחשב שפרע בעדים ואין זה משום שהוא משקר.